

Nagy Krisztina
Agrárjogi Tanszék
Témavezető: Réti Mária habil. egyetemi docens

„Az Európai Szövetkezet statútumáról”(SCE) szóló tanácsi rendelet és a hatályos magyar szövetkezeti szabályozás vagyoni jogi rendelkezéseinek összehasonlító jogi elemzése

I. Az európai szövetkezetre vonatkozó közösségi szabályozás előzményeinek, körülményeinek áttekintése

Az Európai Unió egyik fő törekvése a nemzeti piacokhoz hasonló feltételeket biztosító közösségi piac kialakítása, melynek keretében szükséges egyrészt a tagállamok közötti kereskedelmi akadályok megszüntetése, másrészt – az egyes gazdasági szereplők Közösségen belüli együttműködését hátráltató jogi és igazgatási nehézségek kiiktatása érdekében – olyan szabályozási kereteket kialakítása, amely a gazdasági szereplők számára megkönnyíti, hogy tevékenységeiket a Közösség gazdasági feltételeihez hozzáigazítsák. Bár a Közösségen belüli üzleti tevékenység jogi kereteit még nagyrészt a nemzeti jogok szabályozzák, az Unió elengedhetetlennek tartja, hogy a termelési szerkezetek közösségi harmonizációjának eredményeként valamennyi olyan formájú társaság, amelynek üzleti tevékenysége nem pusztán helyi igények kielégítésére korlátozódik, képes legyen tevékenységének közösségi léptékű átszervezésére.

A fentiek megvalósítására az Unió Tanácsa rendeletben szabályozta az európai gazdasági egyesülés¹, és az európai részvénytársaság² alapításának, működésének alapvető szabályait. Majd – figyelemmel arra, hogy az európai gazdasági egyesülés a függetlenségüket alapvetően megőrző tagjai számára csupán egyes tevékenységeik közös szervezését teszi lehetővé, az európai részvénytársaság pedig a tőkeegyesítő társaságok számára nyújt megfelelő szervezeti keretet a tagállami határokon átnyúló gazdasági kapcsolatok szervezésére – 2003. július 25-

¹ A Tanács 1985. július 25-i 2137/85/EGK rendelete az Európai Gazdasági Egyesülésről (letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 31985R2137)

² A 2001. október 8-i 2157/2001/EK rendelete az európai részvénytársaság (SE) statútumáról (letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 32001R2157)

én elfogadta az európai szövetkezet (*Societas Cooperativa Europaea*, röviden: *SCE*) státútmáról szóló 1435/2003/EK rendeletet (a továbbiakban: Rendelet)³.

Az európai szövetkezet tehát *sui generis* jogi személy forma, mely a nemzeti jogszabályok szerint alapított szövetkezetektől alapvetően szupranacionális jellegében különbözik, lehetővé teszi, hogy a különböző tagállamokban bejegyzett jogalanyok közösségi szinten képesek legyenek működtetni üzleti vállalkozásukat.

A szövetkezet, mint sajátos jogi jellemzőkkel bíró és tevékenységét több mint másfél évszázada érvényesülő, egyedi működési elvek mentén szervező társulás jogi szabályozásának igénye az Európai Unió szintjén már az 1980-as években tetten érhető volt⁴. A szövetkezetekkel kapcsolatos közösségi szabályok kialakítása során pedig az Unió jogalkotó szervei mindig is nagymértékben támaszkodtak részben a tagállami jogalkotások szövetkezeti tárgyú eredményeire, részben pedig az egyes nemzetközi szervezetek, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete⁵, a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége⁶, valamint a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet⁷ által a szövetkezet identitásának, alapelveinek és a szövetkezeti jogintézmény támogatásának tárgykörében megfogalmazott alapvetésekre és törekvésekre⁸.

A hivatkozott szervezetek állásfoglalásaiban, dokumentumaiban foglaltakkal egyértelműen összecseng a közös piac kialakítását célzó fő uniós célkitűzés: a gazdálkodó szervezetek egyenlő bánásmód szerinti támogatása, a versenysemleges szabályozási környezet kialakítása, melynek keretében az Unió a szociális gazdaság vállalatai, így a szövetkezetek részére is biztosítani kívánja, hogy ugyanazon feltételekkel vehessenek részt a gazdasági versenyben, mint a hagyományos tőketársaságok⁹. A szövetkezetek európai gazdaságban betöltött szerepét

³ Letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 32003R1435

⁴ Az Európai Parlament 1983. április 13-án az Európai Közösségben működő szövetkezetekről, 1987. július 9-én a szövetkezeteknek a területfejlesztéshez történő hozzájárulásáról, 1989. május 26-án a nőknek a szövetkezetekben és helyi foglalkoztatási kezdeményezésekben betöltött szerepéről, 1994. február 11-én a szövetkezeteknek a területfejlesztéshez történő hozzájárulásáról, 1998. szeptember 18-án pedig a szövetkezeteknek a nők növekvő foglalkoztatásában betöltött szerepéről fogadott el állásfoglalást.

⁵ Az Egyesült Nemzetek Szervezete 56. Közgyűlése 88. Plenáris Ülésének határozata a szövetkezetek szerepe a társadalmi fejlődésben

⁶ Az Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (A szövetkezés nemzetközi alapelvei)

⁷ A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 193. sz. ajánlása a szövetkezetek támogatásáról. Ezt az Ajánlást az EU mind a 25 tagállama elfogadta és ratifikálta.

⁸ Az egyes dokumentumok részletes elemzésére nézve ld. PÁL József: Nemzetközi szervezetek szövetkezésre bátorítanak In: Tanulmányok Dr. DOMÉ Mária egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szerk.: VASS János, ELTE Bibliotheca Iuridica Budapest 2003. 111-118.

⁹ Ld. Az európai szövetkezet (SCE) státútmáról szóló, 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendeletet tanácsi rendelet Preambulum (6) pontja, valamint Az Európai Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a

és Közösségen belüli megbecsültségét e tekintetben is méltón tükrözi az a tény, hogy *Az európai alkotmány létrehozásáról szóló szerződés* elfogadásával az Unió a szövetkezetet immár, mint a polgári vagy kereskedelmi jog alapján létrejött társaság egy formáját külön is nevesítve ismeri el és garantálja számára az egyelő elbánást:

„A valamely tagállam jogszabályai alapján létrehozott olyan társaság, amelynek létesítő okirat szerinti székhelye, központi ügyvezetése vagy üzleti tevékenységének fő helye az Unió területén van, ennek az alszakasznak az alkalmazása szempontjából ugyanolyan elbánásban részesül, mint azok a természetes személyek, akik a tagállamok állampolgárai.

"Társaság" a polgári vagy kereskedelmi jog alapján létrejött társaság, beleértve a szövetkezeteket és a közjog vagy a magánjog hatálya alá tartozó más jogi személyeket, kivéve a nonprofit szervezeteket. (Szerződés az európai alkotmány létrehozásáról III-142. cikk)¹⁰

Az egyenlő elbánás biztosításával párhuzamosan az Unió megfelelően érvényre juttatja a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének *A szövetkezeti identitásról* szóló állásfoglalásában deklarált szövetkezeti elveket és értékeket az európai szövetkezetre vonatkozó részletszabályok kidolgozása során mind a Rendeletben, mind a munkavállalói részvétel tekintetében azt kiegészítő irányelvben¹¹, valamint az azok alkalmazásáról kiadott bizottsági jelentésekben, véleményekben egyaránt.

A hatályos közösségi szabályozásban alapján a szövetkezetnek az egyéb gazdasági szereplőktől megkülönböztető jellemvonásait az alábbiakban foglalhatjuk össze.

Az Európai Unió a szövetkezetet olyan, a tagok által önkéntesen létrehozott és demokratikusan irányított autonóm társulásaként kezeli, amelyet tagjaik abból a célból hoznak létre, hogy gazdasági, társadalmi és kulturális céljaikat közös vállalkozásuk útján megvalósítsák. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság (EGSZB) 2005. március 9-10-én megtartott 415. plenáris ülésén *Az európai szövetkezeti társaságok támogatásáról* kiadott véleményében a szövetkezeti társaság definíciójában szó szerint veszi át a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének hivatkozott állásfoglalásában rögzített fogalom-

Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának *Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról* szóló, 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendeletet tanácsi rendelet alkalmazásáról 4. számú lábjegyzet

¹⁰ Szerződés európai alkotmány létrehozásáról - Jegyzőkönyvek és mellékletek - Záróokmány (letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: C2004/310/01)

¹¹ Az európai szövetkezet statútumának a munkavállalói részvétel tekintetében történő kiegészítéséről - 2003. július 22-i 2003/72/EK tanácsi irányelv

meghatározást. Kiemeli továbbá, hogy ezek a társaságok „intuitu personae” jellegűek (tekintettel vannak a személyre), és a szövetkezeti jelleget olyan értékek erősítik, mint a demokrácia, az egyenlőség, a méltányosság, a szolidaritás, az átláthatóság és a szociális felelősség, valamint olyan elvek, mint az önkéntes csatlakozás, a tagok demokratikus hatalomgyakorlása, a tagok gazdasági részvétele, a változó tőke vagy a közösség iránti elkötelezettség.¹²

A szövetkezet működésének központjában főszabályként minden esetben maguk a tagok állnak, a szövetkezet feladata a tagok előmenetelének elősegítése, komplex: gazdasági, szociális és kulturális tartalmat egyaránt felölelő célrendszer megvalósítása révén. A szövetkezet tehát személyegyesítő társulás, melynek elsődleges rendeltetése nem a tőkefelhalmozás, hanem a tagsági jogviszonyban álló személyek előbbre jutásának előmozdítása oly módon, hogy a tagok maguk is aktívan részt vesznek, személyesen közreműködnek a közösség által meghatározott célok megvalósításában.

Hangsúlyoznunk, hogy a hivatkozott vélemény e tekintetben összecseng azzal a Nagy Ferencz által *A szövetkezetek alapelve* című akadémiai székfoglaló értekezésében tett megállapítással, melynek értelmében *„szabály szerint és elvileg maguk a tagok azok, akiknek közvetlen szolgálatában a szövetkezet áll. Ebben fekszik a szövetkezet tulajdonképpeni súlypontja, ez a főcritérium, mely a szövetkezeteket minden más társasági alaktól lényegesen megkülönbözteti.”*¹³ *„...[a] szövetkezetek, ellentétben más kereseti társaságokkal, nem haszonra, nem nyereségre irányuló társaságok, alapelvük nem a nyereszkedés, hanem az önzetlenség az altruizmus, mely nem arra irányul, hogy a saját, hanem arra hogy másnak a boldogulását mozdítsa elő.”*¹⁴

AzEGSZB véleményében foglaltak szerint, bár a szövetkezeti társaságok általában helyi gyökerekre támaszkodnak, átszövik és megerősítik egy-egy régió társadalmi-gazdasági szövetét, ennél fogva alkalmasak arra, hogy a fejlődésben lemaradt területeken is fenntartsák a szociális kohéziót. A szövetkezeteknek jelentős a szerepe a tagállami szintű gazdasági-társadalmi-szociális kérdések kezelésében, és a közösségi szintű célkitűzések megvalósításában is kiemelkedő funkciót szán az Unió e szervezeteknek: a foglalkoztatáspolitiká, a szociális integráció, a

¹² Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a következő témában: „Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága részére az európai szövetkezeti társaságok támogatásáról” (letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 52005AE0243) Bevezetés 1.1. – 1.3. pontok

¹³ NAGY Ferencz: *A szövetkezetek alapelve, székfoglaló értekezés* (Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1906.) 360.

¹⁴ Uo. 363.

regionális és vidékfejlesztés, a mezőgazdaság, a környezetvédelem, és ezen belül agrár-környezetvédelem területén egyaránt. A globalizálódó gazdasági keretek között a szövetkezeteket a vállalatok szociális felelőssége megvalósításának körében is példaértékűnek tartja, hiszen az a tény, hogy a szövetkezetek kombinálják gazdasági és szociális célokat, és működési formájuk az egyéneken és a belső demokrácián alapul, magával hozza, hogy eleve magukba integrálják a vállalati szociális felelősséget.¹⁵

Az EGSZB a szövetkezetekben rejlő gazdasági és társadalmi potenciál fokozottabb kiaknázására ösztönzi az Unió tagállamait. A szövetkezetek kereskedelmi forgalomra és a világgazdaság dinamikájára gyakorolt hatása nem elhanyagolható, ezért különösen fontosnak tartja a Bizottság, hogy a tagállamok ráirányítsák vállalkozóik figyelmét a szövetkezeti társaság által magában hordozott lehetőségekre. A szövetkezet megfelelő szervezeti-jogi keretnek mutatkozik a kis- és középvállalkozások helyzetének javítására, lehetővé teszi számukra, hogy a működésükhöz szükséges erőforrásokat együttesen biztosítsák, a felelősséget és a kockázatokat közösen viseljék, ez pedig hozzájárul ahhoz, hogy az általuk indított projektek könnyebben megvalósíthatók és fenntarthatók legyenek. Mindezek okán fontosnak tartja a testület a megfelelő közösségi és tagállami jogi szabályozási környezet kialakítását, a vállalkozók képzését és a vállalkozásokat támogató szolgáltatások biztosítását.

A tételes közösségi szabályozás szintjén az európai szövetkezet működését illetően a fentieket hivatott megvalósítani a Tanács 2003-ban kiadott Rendelete, melynek normatív előírásaiban rendre visszaköszönnek az szövetkezetek Unió által is elismert sajátos működési elvei, értékei. A szövetkezet alapvető rendeltetését, jogi és gazdasági tartalmát tekintve valamennyi tagállam és maga a Közösség is a rochdale-i¹⁶ és

¹⁵ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a következő témában: „Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága részére az európai szövetkezeti társaságok támogatásáról” Bevezetés 1.5., 1.7., 2.2.3., 3.4.2. és 4.3.1. pontok

¹⁶ Az ún. rochdale-i elvek az 1844-ben az angliai Rochdale-ben alakult első szövetkezet alapszabályában foglalt működési elvek, melyek a későbbiekben a szövetkezeti intézmény általános alapelveivé, majd a szövetkezeti jogszabályokban tételes jogi előírásokká szilárdultak. A rochdale-i szövetkezeti elvek: nyitott tagság elve, demokratikus igazgatás, visszatérítés a vásárlás arányában elve, korlátozott tőkeamat elve, politikai és vallási semlegesség, készpénzre történő eladás, szövetkezeti továbbképzés előmozdítása, melyek részletes tartalmára nézve ld. KUNCZ Ódön: A rochdale-i elvek, és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása (Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége kiadása Budapest, 1935.), DOMÉ Györgyné - RÉTI Mária: Szövetkezeti jog ELTE ÁJK, Budapest, 1999. 35-48., valamint BAK Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban, Szövetkezés - a Szövetkezeti Kutató Intézet Tudományos és Tájékoztató Folyóirata, Budapest, 2012. évi 1-2. szám 2-6.

manchesteri¹⁷ alapokra építkeznek, melyek a tételes jogi szabályozás általános zsinórmértékéül szolgálnak.

Ennek megfelelően a Rendelet Preambuluma rögzíti, hogy az európai szövetkezet (SCE) alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése, azok gazdasági és/vagy szociális tevékenységeinek fejlesztése a következő alapelvekkel összhangban:

- az egyén elsődlegességének alapelve: az európai szövetkezet alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése, azok gazdasági és/vagy szociális tevékenységeinek fejlesztése;

- a tagság mesterségesen nem korlátozható;

- demokratikus felépítés és ellenőrzés, az ellenőrzés a tagokat főszabály szerint egyenlő mértékben illeti meg;

- a tagsági jogviszony komplex jellege, mely alapján a tagok egyidejűleg tulajdonosai és igénybe vevői, ügyfelei is a szövetkezetnek, a tagoknak személyesen is részt kell venniük az európai szövetkezet tevékenységében;

- az európai szövetkezet tevékenységének a tagok kölcsönös javát kell szolgálnia oly módon, hogy valamennyi tag saját részvételének megfelelően részesüljön az európai szövetkezet tevékenységeiből, a működéssel elért nettó nyereséget – méltányos alapon – az európai szövetkezet érdekében végzett üzleti tevékenységnek megfelelően kell felosztani, vagy vissza kell tartani a tagok szükségleteinek kielégítése céljából és korlátozni kell a kölcsön és az üzletrésztőke kamatának mértékét¹⁸.

A fenti alapelvek mentén került kidolgozásra az európai szövetkezet alapítását, szervezeti működési rendjét meghatározó szabályrendszer egésze, így különösen a tagsági jogviszony tartalmára¹⁹ és ehhez szorosan

¹⁷ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége által a rochdale-i elvek mentén újragondolt és 1992-ben rögzített ún. manchesteri elvek a következők: önkéntes és nyitott tagság, demokratikus tagi ellenőrzés, a tagok gazdasági részvétele, autonómia és függetlenség, oktatás, képzés és tájékoztatás, szövetkezetek közötti együttműködés, közösségi felelősség. Ezen elvek mibenlétére vonatkozóan ld. a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása *A szövetkezeti identitásról* (A szövetkezés nemzetközi alapelvei) 1995., valamint RÉTI Mária: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében (Szövetkezés 2002/1-2., Budapest) 71-83. ; RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010. 94-98.; valamint NAGY Krisztina: A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai, Jogi ismeretek, Saldo Zrt. Budapest 2007. 41-63.

¹⁸ Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló 2003. július 22-i, 1435/2003/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: Rendelet) Preambulum (7)-(10) bekezdései, valamint az európai szövetkezet fogalmának céljának részletes elemzése tekintetében ld. RÉTI Mária: Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre, Európai jog 2007/1. 33-40.

¹⁹ A tagsági jogviszony egyes formáira nézve ld. NAGY Krisztina: Az európai szövetkezetekre vonatkozó szabályozás bemutatása, különös tekintettel a tagsági jogviszony tartalmára és módozataira, Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012 107-119.

kapcsolódóan a vagyoni jogi vonatkozású előírások részleteire vonatkozó tételes normák.

A Rendelet jellegénél fogva az egyes tagállamok külön jogi aktusai nélkül közvetlenül hatályosul, annak rendelkezéseit az európai szövetkezetekre alapvetőnek kell tekinteni. A tagállamoknak 2006. augusztus 18-ig kellett saját nemzeti szabályaikat a Rendeletre, illetve az azt kiegészítő irányelvhez igazítaniuk. A magyar jogalkotó ezen harmonizációs kötelezettség keretében fogadta el az európai szövetkezetről szóló 2006. évi LXIX törvényt.

Az európai szövetkezetre vonatkozó részletes szabályozás tehát – figyelemmel a szövetkezet belső szabályozási rendjére is – több szinten valósul meg, melynek okán elengedhetetlen, hogy az irányadó jog tekintetében a Rendelet egyértelmű iránymutatást adjon. Főszabály a közösségi szintű szabályozás elsődlegessége, így egy adott tagállamban bejegyzett európai szövetkezetre elsődlegesen a Rendelet előírásai bírnak kötelező erővel, illetve amennyiben a Rendelet kifejezetten elrendeli vagy megengedi, hogy az adott kérdést az SCE alapszabálya rendezze, annak rendelkezései alkalmazandók. Ha a Rendelet adott kérdést nem vagy csak részben szabályoz, akkor a Rendelet hatálya alá nem tartozó kérdések tekintetében: a székhely szerinti tagállam kifejezetten az SCE-kre vonatkozó közösségi intézkedések végrehajtása tárgyában hozott tagállami jogszabályok (Magyarországon a 2006. évi LXIX. törvény) szakaszait kell irányadónak tekinteni. Az abban nem szabályozott témákban pedig azon tagállami jogszabályokat, amelyek az SCE alapszabályában meghatározott székhely szerinti tagállam joga szerint alapított szövetkezetekre vonatkoznak (így hazánkban a 2006. évi X. törvényt). Végül soron, ha egyik említett tagállami jogszabály sem rendezi a kérdést, az SCE alapszabályának rendelkezéseit szükséges támpontul hívnunk, az SCE alapszabályában meghatározott székhely szerinti tagállam jogával összhangban alapított szövetkezetekkel megegyező módon. Amennyiben pedig a nemzeti jog az SCE által folytatott üzleti tevékenység jellegére való tekintettel egyedi szabályokat és/vagy korlátozásokat ír elő (mint pl. Magyarországon a szövetkezeti hitelintézetekre a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény), vagy felügyeleti hatóság ellenőrzési hatáskörét írja elő, akkor e jog egésze vonatkozik az SCE-re.²⁰

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy bár az alkalmazandó jog azonosítására vonatkozó részletszabályokat a Rendeletben igen szofisztikáltan rögzíti, a

²⁰ Rendelet 8. cikk

közösségi tapasztalatok alapján a gyakorlatban ez okozza az egyik legnagyobb nehézséget.²¹

Mindezek ismeretében a szövetkezeti forma sajátosságának egyik legmarkánsabb vetületét képező vagyoni jogi rendelkezések részletes elemzésénél a fent már jelölt jogszabályi hierarchiának megfelelő komplex vizsgálatot kell lefolytatnunk, melynek során a jogszabályi előírások tartalmának helytálló értelmezéséhez, és a valós jogalkotói szándék felderítéséhez elengedhetetlen a szövetkezeti jogi alapelvek és alapértékek mintegy sorvezetőként történő folyamatos szem előtt tartása.

II. A közösségi és hazai jogszabályok vagyoni jogi előírásainak összehasonító jogi elemzése

A szövetkezeti társulási forma fent részletezett alapvető működési sajátosságait alapul véve a vagyoni jogi összehasonlító vizsgálódás fő szempontjaiként azonosítjuk a tőkeképzésre vonatkozó szabályokat, a vagyoni hozzájárulás teljesítésére és tartalmára vonatkozó előírásokat, a nyereségből való részesedés rendjére, valamint a kötelező tartalékképzésre vonatkozó szabályokat, így elemzésünket a következőkben ennek mentén rendszerezük.

1. A tőkeképzésre vonatkozó szabályok

A tagokat a szövetkezet alapítása és működtetése során alapvetően az motiválja, hogy az általuk meghatározott, közösségi (gazdasági és szociális) célokat általuk létrehozott és demokratikus elvek szerint irányított jogi keretben valósítsák meg, melynek érdekében részben tevékenységüket, részben vagyonukat kívánják egyesíteni²². Így a tagok a szövetkezet működésében nemcsak anyagilag, de közvetlenül személyükben is érdekeltek. A szövetkezet, mint személyegyesítő

²¹ A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló, 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendeletet tanácsi rendelet alkalmazásáról, *Negatív tényezők* fejezet 7.

²² A jelenleg hatályos szövetkezeti törvényünk (szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény, a továbbiakban: Sztv.) 7. §-ában rögzített fogalom meghatározás szerint: „A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségletei kielégítésének elősegítése”. A szövetkezet jogi minősítésének magyar szabályozástörténeti vonatkozásai tekintetében ld. VERES József: A szövetkezet jogi minősítése, Szövetkezés: 2002/1-2. 55-70.

társulási forma az együttműködésre képes közösségekben meglévő társadalmi erőforrásokat aktivizálja, amelyek egyébként az egyének elkülönült működésével nem vagy kevésbé hatékonyan érvényesülnének. Működésének mozgatórugója tehát elsődlegesen a tagok személyében rejlik, a tagok aktív személyes közreműködése, szaktudása, szakértelme szükséges a társulás tevékenységéhez, és kevésbé fontos az összeadott vagyoni betét nagysága.

A tevékenység megkezdéséhez és folytatásához ugyanakkor elengedhetetlen bizonyos mértékű induló tőke rendelkezésre bocsátása, melyet – bármely más társuláshoz hasonlóan – az alapító tagok vagyoni hozzájárulásának összessége képez. A tagsági jogviszony létrejöttének kötelező feltétele tehát a személyes közreműködés vállalása mellett a vagyoni hozzájárulás teljesítése is, melynek a tagok mind a Rendelet, mind a hatályos magyar szövetkezeti szabályozás fogalomhasználata szerint részjegy jegyzés formájában tesznek eleget. A részjegyek összessége képezi a szövetkezet jegyzett tőkéjét, az ún. részjegytőkét.

Az alapításhoz szükséges minimum tőke tekintetében a Rendelet kogens előírást tartalmaz, mely szerint a jegyzett tőke összege 30 000 eurónál nem lehet kevesebb, illetve amennyiben az SCE székhelye olyan tagállamban van, ahol a meghatározott tevékenységeket végző jogalanyok számára magasabb jegyzett tőkét előíró tagállami jogszabályok vannak érvényben, rájuk ezen előírásokat kell alkalmazni.²³

A minimális tőke jogszabályi szinten történő rögzítését annak támogatói elsősorban piaci forgalombiztonsági és hitelezővédelmi szempontok miatt látják szükségesnek. A szövetkezeti gondolkodók másik csoportja ezzel szemben a minimumtőke előírást a szövetkezet gazdasági rendeltetésével összeegyeztethetetlennek tartja, hiszen e jogintézmény eredendően és napjainkban is alapvetően a kis- és közepes tőkeerővel rendelkező személyek gazdasági/társadalmi előmenetelét hivatott elősegíteni, így a tőkeminimumban a szövetkezés szabadságának potenciális gátját látják.²⁴ E tekintetben osztjuk Prugberger Tamás azon álláspontját, mely szerint a Rendeletben foglalt tőkeminimumra vonatkozó szabályozás túlzott, és megfelelő megoldást az jelenthetne, ha a kötelező részjegytőke összegét a szövetkezet méretéhez igazodóan rögzítenék.²⁵

²³ Rendelet 3. cikk

²⁴ A tőkeminimumra vonatkozó álláspontok tekintetében ld. RÉTI Mária: Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre, Európai jog 2007/1., 33-40.

²⁵ PRUGBERGER Tamás: Az „Európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében, Szövetkezés 2003/3. Budapest 39-40.

Az SZNSZ által a manchesteri alapelvek között első helyen nevesített szövetkezeti működési elvvel (nyitott tagság és változó tőke)²⁶ összhangban a Rendelet is kiemeli, hogy az európai szövetkezet tagjainak száma és tőkéje változó lehet²⁷. A részjegytőke nem stabil tőkeelem, hiszen az alapvető kapcsolatban áll a szövetkezeti tagság változásával annak okán, hogy az a tag belépésekor a vagyoni betét szolgáltatás, illetőleg a kilépéskor kötelezően elvégzendő elszámolás következtében automatikusan változik. Az alapszabályban ezért meg kell határozni azt az összeget, amely alá a részjegytőke nem csökkenhet azon tagok részjegyeinek visszafizetése következtében, akiknek megszűnik az SCE-ben fennálló tagsága. Ezen összeg nem lehet alacsonyabb a jegyzett tőke minimális összegénél, vagyis 30 000 eurónál. A kilépő taggal való elszámolás mindaddig felfüggeszthető, míg a visszafizetés eredményeként a jegyzett tőke a megállapított összeghatár alá csökkenne.²⁸

A hatályos magyar szövetkezeti törvényünk (a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény, a továbbiakban: Sztv.) a közösségi normával ellentétben nem fogalmaz meg összegszerű elvárást a szövetkezet tőkéjével kapcsolatban, s már a szövetkezet fogalmának meghatározásánál kiemeli, hogy a szövetkezet a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működik, és a részjegytőke összegének megállapítása az alapszabályban a tagok hatásköre. A szövetkezet alapszabályában kell meghatározni a részjegytőke alapításkori nagyságát, a részjegyek névértékét és az egy tag által jegyezhető részjegyek számát. Az induló tőke összege tehát ennek köszönhetően – igazodva a szövetkezet által folytatandó tevékenységhez – tetszőleges mértékű lehet.²⁹

Megjegyezzük ugyanakkor, hogy e kérdésben a magyar szövetkezeti szabályozás sem képviselt töretlen álláspontot, hiszen a 2001. január 1-jén hatályba lépett új szövetkezeti törvény (2000. évi CXLI tv.) a szövetkezetekre is minimum tőke előírást vezetett be, a természetes személy tagok által alapított szövetkezet esetében 3 millió forint, másodlagos szövetkezeteknél 10 millió forint részjegytőkét követelt meg.³⁰

A ma hatályos 2006. évi X. törvény ilyen rendelkezést nem tartalmaz, a külön jogszabályban szabályozott szövetkezeti hitelintézet és a szövetkezeti formában működő pénzügyi vállalkozás, valamint a biztosító

²⁶ Az Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (A szövetkezés nemzetközi alapelvei)

²⁷ Rendelet 1. cikk (2) bekezdés

²⁸ Rendelet 3. cikk (4) bekezdés

²⁹ 2006. évi X. tv. 7. § és 11. §

³⁰ Az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. törvény 16. §

szövetkezetek tekintetében azonban a tevékenységük indokolta magas alapító tőke szabály van érvényben (szövetkezeti hitelintézet vonatkozásában 250 millió forint, míg a két utóbbi szövetkezettípus esetében 50-50 millió forint).³¹

A szövetkezeti tag felelőssége főszabály szerint a részjegy összegéig terjed³². Ezért a tagsági jogviszony kapcsán a belépés feltételeként rögzített vagyoni hozzájárulás teljesítésén túl a szövetkezet csak kivételes esetben, szigorú eljárásjogi feltételek teljesülése esetén és korlátozott mértékben kötelezheti tagjait további vagyoni betét rendelkezésre bocsátására, az ún. pótbefizetés keretében. Ennek elrendelésére akkor kerülhet sor, ha a szövetkezet veszteségének rendezése válik szükségessé, és az alapszabály egyébként rendelkezik a pótbefizetés intézményéről. Amennyiben ezen előfeltételek adottak, a szövetkezet közgyűlése szükség esetén, de legfeljebb évente egyszer, a jelenlévő tagok legalább kétharmadának támogatását bíró minősített többségi döntéssel határozhat a pótbefizetés előírásáról. A tagokat vagyoni hozzájárulásuk arányában lehet pótbefizetésre kötelezni, melynek mértéke alkalmanként nem haladhatja meg a tagok által teljesített vagyoni hozzájárulás 30%-ának megfelelő összeget.

A pótbefizetés a szövetkezet lekötött tartalékát növeli, és kizárólag a veszteségek rendezésére használható fel. A veszteség pótlásához nem szükséges pótbefizetéseket tőkeemelésre nem lehet felhasználni, hanem azt – a vagyoni hozzájárulás teljes befizetése után – a tagok részére vissza kell fizetni.

A pótbefizetés teljesítésének elmulasztása a jogkövetkezményeket tekintve ugyan olyan súllyal bír, mintha a tag a belépéskor vállalt vagyoni hozzájárulási kötelezettségének nem tenne eleget. Amennyiben a tag pótbefizetését nem rendezi a közgyűlés által megjelölt időpontig, az a jogszabály erejénél fogva a tagsági jogviszonyának megszűnését eredményezi.³³

A tagok által biztosított vagyoni hozzájáruláson túl a szövetkezet tőkeigényének kielégítését célzó intézkedésként – illetve a tőkeegyesítő társaságokkal egyező elbánás biztosítása keretében – a Rendeletben adott továbbá a lehetőség arra, hogy az európai szövetkezet alapszabályában

³¹ Ld. a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. CXII. tv. 9. § (3)-(4) bekezdéseit, valamint a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. t. 66. §. (2) bekezdés b) pontját.

³² Megjegyezzük, hogy a Rendelet – bár az alapszabály ezirányú kifejezett rendelkezése alapján lehetőséget biztosít a tagok korlátlan felelősségével történő alapításra is – főszabálynak a tagok korlátozott felelősségével működő európai szövetkezetet tekinti azzal, hogy ebben az esetben már a szövetkezet nevében utalni szükséges a felelősség korlátozott voltára. (Rendelet 1. cikk (2) bekezdés)

³³ Sztv. 54. §

tagsági jogviszonyt nem keletkeztető, így szavazati jogot sem biztosító, ún. különleges kedvezménnyel járó értékpapírok kibocsátásáról rendelkezzen, melyet szövetkezeti tagok és kívülállók egyaránt jegyezhetnek³⁴. Ezen pénzügyi, értékpapír konstrukció révén a jogalkotó – a tagok vagyoni hozzájárulásán és esetlegesen elrendelt pótbefizetésén, vagy önként vállalt tagi kölcsönén túl – további, „belső” forrásszerzési lehetőséget igyekszik nyújtani a szövetkezetek számára a működéshez szükséges vagyon biztosítására, mely a pénzpiacon felvehető hitelintézeti kölcsönöknél kedvezőbb költségekkel biztosíthatja a tőkeigény kielégítését. Bár a hatályos magyar szövetkezeti törvény a kötvénykibocsátást nem teszi lehetővé, egyes tagállamok, így például Olaszország teret engedett ezen igényeknek, és a szövetkezetek számára is engedélyezi a kötvények forgalmazását.³⁵

2. A vagyoni hozzájárulás teljesítésére és tartalmára vonatkozó előírások

A közösségi és a hazai szabályozás egybeesik abban a tekintetben, hogy a tagok az általuk jegyzett részjegy ellenértékét mind pénzbeli, mind nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás (apport) formájában is teljesíthetik. A pénzben teljesített hozzájárulás továbbá mindkét szabályozásban teljesíthető halasztottan, illetve részletekben. A részjegy ellenértékének készpénzben történő teljesítése esetén az ellenérték alapszabályban meghatározott hányadát (a Rendelet szerint minimum 25%-át, az Sztv. értelmében legalább 30%-át) a jegyzés/belépés napján szolgáltatni kell, a fennmaradó rész teljesítésének ütemezése pedig a szövetkezeti autonómia keretében, szintén az alapszabályban rendezhető. A Rendelet legfeljebb 5 év alatt, az Sztv. maximum 1 éven belül teszi kötelezővé a teljes pénzbeli vagyoni hozzájárulás teljesítését.³⁶

Az apport tárgyát, tartalmát illetően a Rendelet nem bocsátkozik részletszabályozásba, csupán azt írja elő, hogy az SCE tőkéje csak *„gazdasági szempontból értékelhető eszközökből állhat”*. A részletszabályok meghatározása e körben tehát a tagállamok szövetkezeti szabályozásának tárgyát képezheti. A magyar szövetkezeti törvény értelmében a tag bármilyen forgalomképes, vagyoni értékkel rendelkező

³⁴ Rendelet 64. cikk

³⁵ Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a következő témában: „Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága részére az európai szövetkezeti társaságok támogatásáról” 33. számú látjegyzet

³⁶ Rendelet 4. cikk (4) bekezdés és Sztv. 50.§

dolgot, szellemi alkotást, vagyoni értékű jogot – ideértve az adós által elismert vagy jogerős bírósági határozaton alapuló követelést is – apportálhat a szövetkezetbe. A tag munkavégzésre vagy más személyes közreműködésre, illetve szolgáltatás nyújtására irányuló kötelezettségvállalását azonban – a Rendeletben foglaltakkal egyezően – nem pénzbeli hozzájárulásként figyelembe venni nem lehet.³⁷ Az apportot mindkét norma alapján azonnal, a jegyzéskor/belépéskor teljes egészében a szövetkezet rendelkezésére kell bocsátani azzal, hogy az Sztv. a tag terhére 5 éves helytállási kötelezettséget ír elő a tekintetben, hogy a hozzájárulás megjelölt értéke nem haladja meg a hozzájárulásnak a szolgáltatás idején fennállott értékét³⁸

Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a szövetkezet alapszabálya az apportálás lehetőségét szűkítheti, illetve adott esetben ki is zárhatja. Egyes szövetkezet típusok esetén pedig az arra irányadó speciális jogszabályok is korlátozhatják a nem vagyoni hozzájárulás teljesítését. Ez utóbbi tapasztalható a magyar jog hatálya alatt alapított biztosító szövetkezeteknél a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény alapján. A biztosító szövetkezet tagjai által jegyzett, az alapításhoz minimálisan szükséges részjegytőkén belül a pénzbeli hozzájárulásnak legalább 70 százalékot kell elérnie, és a nem pénzbeli hozzájárulások között nem szerepelhetnek – a számviteli törvény szerinti – immateriális javak.³⁹

A tagok által jegyzendő részjegyek névértékét, valamint az egy tag által vásárolandó részjegyek számát az alapszabályban szükséges meghatározni. Egy részjegy jegyzése mindenképpen kötelező, a Rendelet értelmében ugyanakkor természetes személy tagok többségével alapított SCE esetében a tagsági jogviszony létrejöttének feltételeként egynél több részjegy jegyzését nem is lehet előírni.⁴⁰ A részjegyek névértékének meghatározásánál a tagok szabad megfontolás alapján mérlegelhetnek, annak összegét a szövetkezet céljához, tevékenységének tőkeigényéhez, valamint a potenciális tagsági kör anyagi lehetőségeihez igazodóan célszerű meghatározni. A részjegy névértékének minimális összegét a jogszabályok általában nem rögzítik, ugyanakkor egyes szövetkezetek esetében mégis találhatunk erre ellenpéldát. A magyarországi biztosító szövetkezetek esetében pl. a 2003. évi LX. törvény úgy rendelkezik, hogy a részjegy névértékének legalább 10 ezer forint összegűnek kell lennie.⁴¹

³⁷ Sztv. 49. § (39 bekezdés és Rendelet 4. cikk (2) bekezdés

³⁸ Sztv. 50. § (2) és 49. § (4) bekezdés, Rendelet 4. cikk (5) bekezdés

³⁹ 2003. évi LX tv. 13. §

⁴⁰ Sztv. 50. § (1)-(2) bekezdés és, Rendelet 4. cikk (7) bekezdés

⁴¹ 2003. évi LX. tv. 14. §

A részjegy jogi természetét tekintve nem más, mint a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulását és tagsági jogviszonyát, a tagnak a tagsági jogviszonyból eredő jogait, illetve kötelezettségeit tanúsító okirat. Míg a magyar szabályozás értelmében a részjegyek csak azonos összegűek lehetnek, s azokhoz azonos jogok/kötelezettségek tapadhatnak, addig a Rendelet szerint az adott európai szövetkezet alapszabálya rendelkezhet különböző típusú részjegyek kibocsátásáról is oly módon, hogy az azonos típusba tartozó részjegyekhez azonos jogok és kötelezettségek társuljanak. Ez teremti meg az alapot többek között arra, hogy a szövetkezet tevékenységében nagyobb szerepet vállaló tagok nagyobb súllyal vehessenek részt a döntéshozatalban, illetve egyes tagok a nyereségfelosztás tekintetében előnyt élvezzenek.⁴²

A részjegy átruházhatóságát illetően mindkét szabályozó dokumentum a korlátozott forgalomképesség mellett foglal állást. A részjegyek névre szólóak így szorosan tapadnak a tag személyéhez, illetve a tagsági jogviszonyhoz. Ennek megfelelően a részjegyek kizárólag a szövetkezet tagjaira, illetve a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személyekre ruházhatók át. A Rendelet alapján további eljárásjogi feltétel, hogy az átruházáshoz a közgyűlés, illetőleg az ügyviteli vagy irányító szerv jóváhagyása szükséges. Ha a szövetkezetbe tagként belépni kívánó személy a szövetkezet valamely tagjának részjegyét megvásárolja, ezen felül további vagyoni hozzájárulás teljesítésére, részjegy jegyzésére nem kötelezhető.⁴³

A fenti általános szabályoktól, mint a tagsági jogviszony létesítésének kettős feltételeként meghatározott személyes közreműködés és vagyoni hozzájárulás teljesítésére vonatkozó egyidejű kötelezettségvállalástól mind a közösségi, mind a hazai szabályozásban találunk kivételt az ún. befektető tagok⁴⁴ esetében. Ahogy a jogintézmény elnevezése is tükrözi, a befektető tagi státusz annyiban tér el a rendes/normál tagi státusztól, hogy e személyek nem kötelezhetők személyes közreműködésre a szövetkezet tevékenységében, annak szolgáltatásait nem veszik igénybe, csak vagyoni hozzájárulásuk (ún. befektetői részjegy jegyzés) révén vállalnak szerepet a szövetkezet működtetésében.⁴⁵

A befektető tagok felvétele a Rendelet előírásai szerint kizárólag akkor lehetséges, ha az adott európai szövetkezet székhely szerinti

⁴² Rendelet 4. cikk (1) és (3) bekezdései, Sztv. 51. §

⁴³ Sztv. 51. § és a Rendelet 4. cikk (11) bekezdés

⁴⁴ a Rendelet fogalomhasználatában „felhasználón kívüli” vagy „nem felhasználó” tagok

⁴⁵ Rendelet 14. cikk, Sztv. 60. §

tagállamának szövetkezeti jogi szabályozása ismeri ezt az intézményt. E tekintetben azonban elmondható, hogy az Unió tagállamainak többsége – így a 2006. évi szövetkezeti törvény elfogadásával Magyarország is – bevezette nemzeti jogszabályaiba ezt az új típusú szövetkezeti tagsági formát.

A befektető tagok jelenléte kétség kívül áttörést jelent a szövetkezet jogi tartalmát alapjaiban meghatározó elveken (a tagok személyes közreműködésének követelménye, nyereségfelosztás szabályai), és csorbítja a szövetkezet személyegyesítő jellegét. Ezért a szövetkezet alapvető rendeltetésének védelme érdekében e különleges tagi státusz bevezetését – a Pál József és Réti Mária által képviselt álláspontnak⁴⁶ megfelelően – csak a szövetkezet személyegyesítő jellegének túlsúlyát biztosító garanciák mellett tartjuk elfogadhatónak. E vonatkozásban megállapítható, hogy a befektető tagok felvételét mind a Rendelet, mind az Sztv. az általánostól jóval szigorúbb eljárásjogi feltételhez köti. A befektető tag belépésének előfeltétele az erre vonatkozó alapszabályi felhatalmazás, majd a tagfelvétel minősített többségű közgyűlési jóváhagyása. A magyar szabályozás ezen felül további, részben vagyoni, részben létszámárányos korlátozást is rögzít⁴⁷. A Rendelet pedig közvetett módon, a befektető tagok által megszerezhető összes szavazatszám maximalizálása útján szab gátat a befektető tagok túlsúlyba kerülésének azzal, hogy e tagok legfeljebb az összes szavazatszám 25%-a felett rendelkezhetnek⁴⁸. Hasonló korlátozás figyelhető meg továbbá a Rendeletben a rendes és a befektető tagoknak a szövetkezeten belüli tisztségviselése tekintetében: a kontinentális jellegű, dualista szervezeti felépítésben működő európai szövetkezet esetében a felügyelőszerv, az angolszász gyökerű, ún. monista szervezetben pedig az ügyviteli szerv tagjainak maximum egynegyede választható a befektető tagok közül.⁴⁹

A vagyoni hozzájárulás teljesítése szempontjából megemlítendő még a magyar szövetkezeti törvény 2013 májusától hatályos módosítása, mely a szociális szövetkezetek egyik altípusa, a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára a munkafeltételek megteremtését célzó ún. foglalkoztatási szövetkezetek⁵⁰ esetében lehetőséget biztosít arra, hogy szövetkezet közgyűlésének döntése alapján a tag kötelező vagyoni hozzájárulásának

⁴⁶ PÁL József: Nemzetközi szervezetek szövetkezésre batorítanak In: Tanulmányok Dr. Domé Mária egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szerk.: VASS János, ELTE Bibliotheca Iuridica Budapest 2003. 114.; RÉTI Mária: Szövetkezeti jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010. 296.

⁴⁷ A befektető tagok száma nem haladhatja meg a szövetkezeti tagok 10%-át, a befektetői részjegyek névértéke pedig lépheti túl a részjegytőke 30%-át (Sztv. 60. § (3) bekezdés)

⁴⁸ Rendelet 59. cikk (3) bekezdés

⁴⁹ Rendelet 39. cikk (3) bekezdés és 42. cikk (2) bekezdés

⁵⁰ A foglalkoztatási szövetkezet olyan szociális szövetkezet, amelynek legalább 500 természetes személy és legalább egy országos nemzetiségi önkormányzat a tagja. 8/A. § (1)

könnyített módon tegyek eleget. E szervezeteknél a vagyoni hozzájárulás teljesíthető részletfizetéssel, halasztott részjegy jegyzéssel vagy a tag által a szervezetben történő munkavégzése során megtermelt javak foglalkoztatási szervezet részére történő átadása révén, megkönnyítve ezzel a hátrányos helyzetben lévők szociális szervezeti taggá válását. Fontos azonban, hogy a felsorolt jogszabályi lehetőségek közül a szervezet csak egyet választhat, melynek részleteit az alapszabályban kell rögzítenie.⁵¹

A vagyoni hozzájárulás késleltetett megfizetése, illetve a megtermelt javak apportként történő átadása esetében könnyítést jelent, hogy a tagot előlegfizetési kötelezettség (a pénzbeli vagyoni hozzájárulás min. 30%-a) nem terheli, azonban részére a részjegy kiállítására csak a részjegy értékének teljes megfizetését követően kerülhet sor.⁵² A törvénymódosítás – a személyes közreműködés sajátos formájaként – bevezette továbbá a tagi munkavégzés fogalmát, mely nem más, mint a tagsági viszonyon alapuló közvetlen közreműködés a közös termelésben, melynek ellentételezése a megtermelt javakból is történhet, a tagi munkavégzésre vonatkozó kötelezettségvállalás azonban apportként továbbra sem vehető figyelembe.⁵³

3. A nyereségből való részesedés rendje

Ahogy arra a korábbiakban rámutattunk, a szervezetben a tag gazdasági részvétele perszonális és vagyoni kötelezettség együttes teljesítését feltételezi, melynek alapján valamennyi tag kettős szerepet tölt be a szervezetben. Egyrészt tulajdonos, hiszen a szervezet működéséhez szükséges tőkét a tagok szolgáltatják, másrészt ügyfél, mert a személyes közreműködés, gazdasági együttműködés során a tag a szervezettel folyamatos ügyleti kapcsolatban áll, igénybe veszi a szervezet nyújtotta szolgáltatásokat. A tagsági jogviszony létesítésének alapfeltételeként főszabály szerint a Rendelet is kettős követelményt állít a tagokkal szemben. Igazodva a szervezet személyegyedítő jellegéhez a belépni kívánó személynek aktív személyes közreműködést kell vállalnia a szervezet tevékenységében, illetve részjegy jegyzés formájában vagyoni hozzájárulást is teljesítenie szükséges⁵⁴.

⁵¹ A szociális szervezetekkel összefüggésben egyes törvények, továbbá a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2013. évi XLI. törvény indokolása 5. §

⁵² Sztv. 50/A. §

⁵³ Sztv. 56. § (2a)-(2d) bekezdés, valamint 49. § (3) bekezdés

⁵⁴ Ld. részletesebben PRUGBERGER Tamás: Az „Európai szervezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás

Míg a tőkeegyesítő jellegű részvénytársaságnál a tagsági jogviszony létrejöttének egyetlen feltétele a megfelelő tőke rendelkezésre bocsátása, s ennek megfelelően az egy tag által megszerezhető osztalék mértékét kizárólag az általa teljesített vagyoni hozzájárulás összege, vagyis a tulajdonában lévő részvények száma és fajtája⁵⁵ határozza meg, addig a szövetkezetnél, mint személyegyesítő társulásnál a tagsági jogviszony komplex tartalma, a tagok kettős kötelezettségvállalása a szövetkezet adózott eredményének felosztását illetően is sajátos rendező elvek kimunkálását tette szükségessé⁵⁶. Ennek kifejezéseként jelent meg már a rochdale-i szövetkezet alapszabályában is a „visszatérítés a vásárlás arányában” és a „korlátozott tőkekamat” elve⁵⁷, melyek együttesen, egymást kiegészítve alkotják a szövetkezeti visszatérítési rendszer (ún. rochdale-plan) alapját.

E hivatkozott szövetkezeti alapelvek értelmében a tag által realizálható osztalék mértékét két tényező együttes figyelembe vételével kell megállapítani. A „visszatérítés a vásárlás arányában” elv tartalma szerint a tag elsődlegesen a szövetkezet tevékenységében való személyes közreműködése, a szövetkezet által nyújtott szolgáltatások igénybevételének mértéke alapján részesül vagyoni előnyben, vagyis döntően a személyes közreműködés módja és mértéke határozza meg a tag vagyoni előmenetelét. Emellett befolyásolja a részesedés mértékét a tag által teljesített vagyoni hozzájárulás összege is, amely azonban a korlátozott tőkekamat elvének megfelelően csak másodlagos jelleggel vehető figyelembe, a tagoknak az általuk befektetett tőke összege alapján csak korlátozott mértékű osztalék juttatható. Ez utóbbi alapelv tulajdonképpen célja, hogy megóvja a szövetkezet személyegyesítő jellegét, és a tagok ne csak tőkével járuljanak hozzá a szövetkezet tevékenységéhez.⁵⁸

A Rendelet és a hatályos szövetkezeti törvényünk nem tartalmazza a visszatérítési struktúra szabályait a fentiek szerinti részletezettséggel, a nyereségfelosztás fő szempontjainak rögzítése során azonban

és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében (Szövetkezés 2003/3., Budapest) 62.

⁵⁵ Az osztalékelsőbbiséget biztosító részvény más részvényfajtába, részvényosztályba tartozó részvényeket megelőzően, illetve azoknál kedvezőbb mértékben jogosít osztaléokra. (gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 187. §)

⁵⁶ A szövetkezet belső jogviszonyaiban ún. transzformációs tevékenységet végez: a külső ügyletek során megszerzett nyereséget transzformálja át – az általa folytatott tevékenységnek megfelelően – fogyasztói erővé, kisvállalkozói nyereséggé, vagy munkabérré. A nyereségképzésre és visszatérítésre vonatkozóan alapvetően közgazdasági szempontú részletes elemzést tartalmaz IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban című munkája. (Budapest, 1937. Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt.) 402-409.

⁵⁷ Ld. a rochdale-i szövetkezet alapszabályának 22. pontját.

⁵⁸ Az elvek tartalmának részletes bemutatását érintően ld. RÉTI Mária: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a főbb vagyoni jogi kategóriák tükrében, Szövetkezés 2002/1-2. 71-83.

egyértelműen visszatükrözi az e tekintetben irányadónak tekintendő szövetkezeti alapelvek tartalmát.

A Rendelet a fent bemutatott visszatérítési rendszer lényegét oly módon ragadja meg, hogy Preambulumában az európai szövetkezet működését meghatározó alapelvek egyikeként nevesíti azt, miszerint a működéssel elért nettó nyereséget méltányos alapon, az SCE érdekében végzett üzleti tevékenységnek megfelelően kell felosztani, vagy vissza kell tartani a tagok szükségleteinek kielégítése céljából.⁵⁹ A részletes rendelkezések között a közösségi szabályozás az SCE számára a különböző részjegy típusok kialakításával párhuzamosan azt is lehetővé teszi, hogy a tagok az alapszabály rendelkezései keretében egyes részjegy típusokat eltérő jogosultságokkal ruházzanak fel a tagokat megillető nyereségrészesedés tekintetében. Következésképpen ugyanakkor a Rendelet abban, hogy az egy típusba tartozó részjegyekhez csak azonos jogok és kötelezettségek tapadhatnak.⁶⁰ Ennél részletesebb szabályozásba a Rendelet az „Osztalék” illetve „A többlet felosztása” címet viselő 66-67. cikkeiben sem bocsátkozik, csupán rögzíti, hogy az alapszabály osztalékfizetést írhat elő a tagok számára az SCE-vel fennálló üzleti kapcsolatuk vagy a részére általuk teljesített szolgáltatások arányában, illetőleg az SCE a törvényben előírt tartalékképzés, az esetlegesen osztalékként kifizetett összegek és az áthozott veszteség levonása után fennmaradó egyenleg (többlet) terhére felosztható nyereséget képezhet. Ebből pedig – az alapszabályban meghatározott sorrend szerint és arányban – rendelkezhet többek között a következő üzleti évre történő átviteléről, az összeg tartalékalapba helyezéséről, illetve a nyereségnek a tagok által befizetett tőke utáni díjazás teljesítéséről, mely utóbbi lehetőség azonban az alapszabályban korlátozható, illetve ki is zárható.

A Rendeletben alkalmazott, lényegi irányt mutató, de részletszabályokat nem rögzítő jogalkotási technikát veszi át a hatályos magyar szövetkezeti törvény is, mikor az Sztv. 59. §-ában foglaltak szerint úgy rendelkezik, hogy – a számviteli törvény szerinti beszámoló ismeretében, az igazgatóságnak a felügyelő bizottság véleményével együtt előterjesztett javaslata alapján – a közgyűlés jogosult meghatározni a szövetkezet gazdasági tevékenységéből származó, adózás utáni eredményefelhasználásának tárgyevi részleteit, vagyis azt, hogy a szövetkezet az adózott eredménynek

– mekkora részét biztosítja a befektető tagok részére a befektetői részjegyek után;

⁵⁹ Rendelet Preambuluma (7) és (10) bekezdések

⁶⁰ Rendelet 4. cikk (1) bekezdés

- mekkora hányadát osztja szét a tagok között a szövetkezettel való gazdasági együttműködésük arányában;
- mekkora hányadát helyezi a lekötött tartalékon belül elkülönített közösségi alapba;
- mekkora hányadát osztja szét a tagok között a részjegyeik arányában;
- mekkora hányadát fordítja egyéb célra.

Rögzíti továbbá az Sztv., hogy a közhasznú szervezeti jogállással rendelkező szociális szövetkezet adózás utáni eredménye a tagok között nem osztható fel, azt a közhasznú céljának megvalósítására kell fordítania.

4. A kötelező tartalékképzésre vonatkozó előírások

Alapvetően a szövetkezet tőkéjének változó jellegéből fakad, és részben a szervezet stabil működését, részben pedig a gazdasági tartalom mellett megvalósítandó szociális célkitűzések anyagi fedezetét biztosítják a tartalékképzésre vonatkozó előírások, melyek már a rochdale-i szövetkezet alapszabályában is megfogalmazásra kerültek, és mind a közösségi, mind a hatályos magyar szövetkezeti szabályozás részelemét képezik.

A Rendelet e vonatkozásban meglehetősen szűkszavúan fogalmaz. A tartalékképzésre vonatkozó részletszabályokat az alapszabály rendelkezési körébe utalja azzal, hogy a 65. cikkben megfogalmazottak szerint a tartalékképzés a nyereség-felhasználás elsődleges formájának is minősíthető, vagyis az alapszabály rendelkezhet arról, hogy többlet esetén abból mindenekelőtt tartalékot kell képezni, annak bármilyen felosztását megelőzően.

Álláspontunk szerint a tartalék természetéből fakadó rendeltetésével ellentétben a közösségi norma lehetőséget biztosít arra is, hogy az európai szövetkezet ügyviteli vagy irányító szerve a felosztható tartalékok egy részének vagy egészének jegyzett tőkévé történő átalakítására tegyen javaslatot a közgyűlés felé, mely az alapszabály módosításra előírt határozathozatali feltételek mellett dönthet erről a kérdéstről. Az ily módon végrehajtott részjegytőke emelés eredményeként a tagokat a korábbi tőke tekintetében fennállt részjegyeik arányában illetik meg az új részjegyek.⁶¹

⁶¹ Rendelet 4. cikk (8) bekezdés

Nincsen lehetőség ugyanakkor a tartalék tagok között történő felosztására a szövetkezet felszámolása esetén, amikor is a nettó vagyont és a tartalékokat kötelezően másik olyan szövetkezeti szervezetnek kell juttatni, amely a jogutód nélkül megszűnő európai szövetkezethez hasonló célok érdekében jött létre, vagy hasonló általános érdekeket szolgál.⁶²

A tartalékképzésről a magyar szövetkezeti törvény is hasonló szabályozási elveket vall, vagyis a törvény csupán a keretszabályok rögzítésére szorítkozik, míg a részletszabályok kidolgozását az alapszabály, illetve a közgyűlési határozatok szintjén a szövetkezet tagjaira ruházza. E körben a szövetkezetek szolidaritási elvét, szociális célú rendeltetését erősíti, hogy az Sztv. a szövetkezeti tagok és hozzátartozóik szociális, kulturális igényeinek kielégítését szolgáló juttatások, támogatások fedezetére ún. közösségi alap létrehozását írja elő az adózott eredmény terhére.⁶³ Az alap folyamatos utánpótlását biztosítja, hogy a szövetkezet adózott eredményének egy részét a beszámolót elfogadó közgyűlés döntése alapján minden évben ilyen célra kell elkülöníteni

A jogszabályok⁶⁴ szabta kereteken belül a támogatások és juttatások körét, valamint a felhasználás részletes szabályait is az alapszabályban kell meghatározni. A támogatandó célok között szerepelhetnek többek között szociális, oktatási, kulturális, közművelődési vagy a sporttevékenységet támogató, és egyéb olyan juttatások, amelyek a szövetkezet céljával összhangban állnak. A törvény a tagoknak és hozzátartozóiknak biztosítható szolgáltatások között példálózó jelleggel nevesíti a következőket:

- *szociális juttatások*: szociális segély, lakásépítési támogatás, gyermekneveléshez, gyógyszervásárláshoz, betegápoláshoz nyújtott segély, keresőképtelenség esetén biztosított segély, temetési segély, étkezési hozzájárulás, nyugdíj-kiegészítés, üdülési támogatás;

- *oktatási támogatások*: képzési-továbbképzési támogatás, szakmai és nyelvtanfolyamokon való részvétel támogatása, ösztöndíj biztosítása;

- *kulturális támogatások*: amatőr kulturális csoportok, hagyományőrző együttesek tagjainak támogatása, kulturális rendezvényeken való részvétel támogatása;

⁶² Preambulum (10) pont

⁶³ Sztv. 57-58. § és 71. §, valamint a szövetkezet által létrehozott közösségi alaphoz nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról.

⁶⁴ Ld. az Sztv. előző lábjegyzetben hivatkozott rendelkezéseit, valamint a szövetkezet által létrehozott közösségi alaphoz nyújtott támogatásokra vonatkozó részletes szabályokról szóló 124/2006. (V. 19.) Korm. rendeletet.

– *közművelődési tevékenység támogatása*: ismeretterjesztő előadások és kiadványok finanszírozása, szakmai célú rendezvényeken való részvétel finanszírozása;

– *sporttevékenység támogatása*: amatőr és tömegsport rendezvények támogatása;

– egyéb, a szervezet céljához igazodó támogatások és juttatások biztosítása.⁶⁵

Azt, hogy az adott évben a közösségi alap rendelkezésre álló állományának hány százaléka erejéig lehet a tárgyévet követő évben támogatásokat teljesíteni, a tárgyévi beszámolót elfogadó közgyűlésnek kell meghatároznia. Eljárásjogi kellék azonban, hogy a beszámolónak a közgyűlés elé terjesztése előtt az alapból történő felhasználásra vonatkozó javaslathoz a szervezetet közgyűlése által felhatalmazott országos szervezeteti szövetség nyilatkozatát is be kell szerezni. A nyilatkozat beszerzésének nem feltétele, hogy az adott szervezetet a felhatalmazott érdekképviselői szerv tagja legyen.

A közösségi alap a nyereségből való részesedésként, illetőleg a tagsági viszony megszűnéséhez kapcsolódó elszámolás során nem vehető figyelembe, mert azt szigorúan csak szociális, illetve közösségi szervezeteti célokra lehet felhasználni. Ezt hivatott garantálni (a Rendeletben foglaltakhoz hasonlóan) az Sztv. azon rendelkezése is, mely szerint a szervezet gazdasági társasággá történő átalakulása, vagy jogutód nélküli megszűnése esetén a közösségi alapot – a hitelezőkkel való elszámolást követően – az alapszabály rendelkezése szerinti szervezetet vagy a szervezeteti szövetség részére kell átadni, mely az átadott közösségi alap összegét köteles a saját közösségi alapjába helyezni.⁶⁶

III. Összegzés

A fenti elemzés tanulságaként megállapíthatjuk, hogy az európai szervezetet statútumáról szóló közösségi rendelet, miként a hatályos magyar szabályozás is, a vagyoni jogi szabályok kimunkálása során a szervezetek alapvető működési elveinek és alapértékeinek tartalmát juttatja érvényre, a részletszabályok a szervezetet személyegyesítő

⁶⁵Sztv. 71.§

⁶⁶Sztv. 71. § (5) bekezdés

jellege, valamint a rochdale-i és manchesteri elvek alapján meghatározott gazdasági és jogi tartalma mentén kerültek megfogalmazásra.

Mint ahogyan arra a fentiekben több ponton utaltunk, a jogalkotók egyes vagyoni jogi kategóriák esetében bizonyos tekintetben meghaladják a több mint másfél évszázados elvek által körülhatárolt klasszikus szövetkezeti kereteket, amit azonban jellemzően a szövetkezet, mint gazdálkodó szervezet piaci versenyben történő eredményes helytállásának szükségessége, s így közvetetten maga a tagság érdeke motivál. E körben a szövetkezeti elveket áttörő egyes jogszabályi, illetve azon alapuló alapszabályi rendelkezések helytállóságának megítélésében osztjuk azt a Ihrig Károly és Szabó G. Gábor által is képviselt megközelítést⁶⁷, mely szerint a szövetkezeti elvek nem merev szabályok, azok alapszabályban, illetve gyakorlatban történő érvényesítése tulajdonképpen a tagság szándékán múlik, az azonban kétségtelen, hogy a szövetkezet lényegi sajátossága az egyén helyett a tagság érdekének előtérbe helyezése.

Felhasznált irodalom

BAK Klára: A szövetkezeti vagyoni jogi alapkategóriáiról a magyar és a német szövetkezeti szabályozás alapján Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012. 17-32.

BAK Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban

http://www.szovetkezetikutato.hu/letoltes/bak_klara.doc)

DOMÉ Györgyné - RÉTI Mária: Szövetkezeti jog ELTE ÁJK, Budapest, 1999.

IHRIG Károly: Szövetkezetek a közgazdaságban Első Kecskeméti Nyomda és Hírlapkiadó Rt. Budapest, 1937.

KUNCZ Ödön: A rochdale-i elvek, és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása Magyarországi Szövetkezeti Szövetség kiadása Budapest, 1935.

NAGY Ferencz: A szövetkezetek alapelvei székfoglaló értekezés Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1906.

⁶⁷ SZABÓ G. Gábor: A szövetkezeti vertikális integráció fejlődése az élelmiszer-gazdaságban Közgazdasági Szemle 2002. március 246.; illetve IHRIG Károly a *Szövetkezetek a közgazdaságban* című munkájának XII. fejezetében tárgyalja részletesen az alapvető szövetkezeti működési elvek tartalmát és érvényesülésük korlátait, ld. 429-464.

NAGY Krisztina: A szövetkezeti társulási forma elméleti alapjai Jogi ismeretek, Saldo Zrt. Budapest 2007. 41-63.

NAGY Krisztina: A szövetkezeti vagyongyogy egyes kérdései, különös tekintettel a részjegy intézményére Jogi tanulmányok, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2005. 227-248.

NAGY Krisztina: Az európai szövetkezetre vonatkozó szabályozás bemutatása, különös tekintettel a tagsági jogviszony tartalmára és módoszataira Jogi tanulmányok I. kötet, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2012.107-119.

PÁL József: Nemzetközi szervezetek szövetkezésre bátorítanak In: Tanulmányok Dr. Domé Mária egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szerk.: VASS János, ELTE Bibliotheca Iuridica Budapest 2003. 111-118.

PRUGBERGER Tamás: Az „Európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében Szövetkezés 2003/3., Budapest 55-76.

RÉTI Mária: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a főbb vagyongyogy kategóriák tükrében Szövetkezés 2002/1-2., Budapest 71-83.

RÉTI Mária: A kereskedelmi társaságok vagyongyogy szabályairól Jogtudományi Közlöny, 2005/3. szám 109-116.

RÉTI Mária: „Az európai szövetkezetéről” szóló 2006. évi XLIX. törvényről Szövetkezés 2006/2., Budapest 52-71.

RÉTI Mária: Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvényre Európai Jog 2007/1., Budapest 33-40.

RÉTI Mária: Az Európai Unió Tanácsának „Az európai szövetkezet statútumának, a munkavállalói részvétel vonatkozásában történő kiegészítéséről” szóló 2003/72/EK irányelvének főbb jellemvonásairól In: „Ünnepi tanulmányok” Prugberger Tamás egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora 70. születésnapjára, Lícium-Art Kiadó és Kereskedelmi Kft. 2007., Miskolc 343-353.

RÉTI Mária: Szövetkezeti jog ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010.

VERES József: A szövetkezet jogi minősítése Szövetkezés, 2002/1-2. 55-70.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete 56. Közgyűlése 88. Plenáris Ülésének határozata a szövetkezetek szerepe a társadalmi fejlődésben (2001. dec. 19.) [letölthető: http://misc.meh.hu/binary/5537_ensz56k_zgy_jav.doc]

Az Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének állásfoglalása a szövetkezeti identitásról (A szövetkezés nemzetközi alapelvei) [letölthető: http://misc.meh.hu/binary/5561_sznszallasfoglasz_veidentitasrol.doc]

A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) 193. sz. ajánlása a szövetkezetek támogatásáról

[letölthető: <http://www.szmm.gov.hu/doc/upload/200803/193A.pdf>]

Szerződés európai alkotmány létrehozásáról - Jegyzőkönyvek és mellékletek - Záróokmány [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: C2004/310/01]

A Tanács 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendelete az európai szövetkezet (SCE) statútumáról [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 32003R1435]

A Tanács 1985. július 25-i 2137/85/EGK rendelete az Európai Gazdasági Egyesülésről [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 31985R2137]

A 2001. október 8-i 2157/2001/EK rendelete az európai részvénytársaság (SE) statútumáról [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 32001R2157]

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye a következő témában: „Az Európai Bizottság közleménye az Európai Parlament, a Tanács, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság és a Régiók Bizottsága részére az európai szövetkezeti társaságok támogatásáról” [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 52005AE0243]

A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az európai szövetkezet (SCE) statútumáról szóló, 2003. július 22-i 1435/2003/EK rendeletet tanácsi rendelet alkalmazásáról

[letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 52012DC0072]

A Bizottság jelentése a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának az európai szövetkezet statútumának a munkavállalói részvétel tekintetében történő kiegészítéséről szóló, 2003. július 22-i 2003/72/EK tanácsi irányelv felülvizsgálatáról [letölthető: <http://eur-lex.europa.eu/>; celex-szám: 52010DC0481]